

для розвитку особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на зміни в умовах докорінної перебудови всіх сфер життєдіяльності суспільства. Важливу роль у вирішенні вищезазначеної проблеми відіграє образотворча діяльність молодших школярів.

Література

1. Алехин А. Д. О языке изобразительного искусства / А. Д. Алехин. – М.: Искусство, 1973. – 260 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Краткий педагогический словарь: учебное справочное пособие / [сост. Г.А. Андреева, Г. С. Вяликова, И. А. Тюлькова]. – М.: В. Секачев, 2005. – 181 с.
4. Меерович М.И. Технология творческого мышления: Практическое пособие / М.И. Меерович, Л.И. Шрагина. – Мн.: Харвест, 2003. – 432 с.
5. Педагогічний словник / [за редакцією дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка]. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
6. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання вдошкільному навчальному закладі: підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур; за ред. Г.В. Сухорукової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 376 с.

**А. Джаламага,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.М. Ліхіцька**

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДО ШКОЛИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Початок навчання в школі – один із найбільш складних і відповідальних моментів в житті дітей, як в соціально-педагогічному, психологічному, так і у фізичному плані.

Зі вступом до школи в житті дитини відбуваються істотні зміни, докорінно змінюється соціальна ситуація розвитку, формується новий для дитини вид діяльності – навчальна діяльність.

На основі цієї нової діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення: у центр свідомості висувається мислення. Таким чином, мислення стає домінуючою психічною функцією і починає визначати поступово і роботу всіх інших психічних функцій (пам'яті, уваги, сприйняття). З розвитком мислення інші функції теж інтелектуалізуються і стають довільними.

Розвиток мислення сприяє появі нової якості особистості дитини – рефлексії, тобто усвідомлення себе, свого положення в сім'ї, класі, оцінка себе як учня: хороший – поганий. Цю «власну» оцінку дитина черпає з того, як ставляться до нього навколишні, близькі люди.

Згідно з концепцією відомого американського психолога Еріксона, в цей період у дитини формується така важлива особистісне утворення як почуття соціальної та психологічної компетентності або за несприятливих умов – соціальної і психологічної неповноцінності.

Л. С. Виготський відзначав інтенсивний розвиток інтелекту в молодшому шкільному віці. Розвиток мислення призводить, в свою чергу, до якісної перебудови сприйняття і пам'яті, перетворенню їх в регульовані, довільні процеси.

Далі, говорячи про психічному розвитку дитини, Л. С. Виготський вважає, що «... розвиток психіки – це поступовий процес, в якому можна виділити ряд стадій і етапів. Критерії виділення цих стадій слід шукати в цілісних якісних характеристиках: в становленні свідомості, у виникненні провідної діяльності, в розвитку всього різноманіття відносин між дитиною і навколишнім світом. При цьому загальні закономірності вікового розвитку особистості знаходять своє конкретне вираження в індивідуально-особистісні особливості кожного суб'єкта».

Цілісна діяльність дитини, специфічна для кожного періоду його життя, визначає ті зміни в психіці, які вперше виникають в конкретному віці і визначають свідомість дитини, його ставлення до середовища, внутрішню і зовнішню життя, весь хід його розвитку в даний період. Ці вперше виникли зміни названі Л. С. Виготським новоутвореннями. З ними він пов'язував новий тип діяльності дитини, що характеризує його вік, новий тип його особистості і ті психічні зміни, які вперше виникають в даному віці. Подібної точки зору дотримуються А. Н. Леонтьєв, Л. І. Божович, Д. Б. Ельконін та інші.

Д. Б. Ельконін запропонував визначати психологічний вік на основі наступних показників:

- соціальна ситуація розвитку – та конкретна форма відносин, в які вступає дитина з дорослими в даний період;
- провідний тип діяльності, який реалізує соціальні відносини;
- психологічні новоутворення, що виникають в цей період.

При цьому поняттю провідної діяльності в теорії і періодизації психічного розвитку Ельконін відводив центральне місце, вважаючи, що психічний розвиток здійснюється в процесі закономірною зміни різних типів провідної діяльності. У дитячому віці Д. Б. Ельконін виділив шість періодів, кожному з яких відповідає свій провідний тип діяльності [4, с. 76].

1. Дитячий вік (до 1 року) – безпосередньо-емоційне спілкування
2. Раннє дитинство (1-3 роки) – предметно-маніпулятивна діяльність.
3. Дошкільне дитинство (3-7 років) – сюжетно-рольова гра.
4. Молодший шкільний вік (7-10 років) – навчальна діяльність.
5. Підлітковий вік (10-15 років) – спілкування.
6. Рання юність (15-17 років) – навчально-професійна діяльність [4, с. 76].

Всі типи провідних діяльностей Д. Б. Ельконін ділив на дві великі групи. Першу групу складають ті з них, на основі яких дитина орієнтується в основних сенсах людської діяльності і освоює завдання, мотиви, норми відносин між

людьми. Це діяльність в системі «дитина – суспільний дорослий»: безпосередньо-емоційне спілкування немовляти, рольова гра дошкільника, спілкування підлітка [4, с. 78].

До другої групи належать діяльності, всередині яких відбувається засвоєння суспільно вироблених способів дії з предметами. Це діяльність в системі «дитина – суспільний предмет»: предметно-маніпулятивна діяльність дітей раннього віку, навчальна діяльність молодших школярів, навчально-професійна – юнаків і дівчат. В ході психічного розвитку дитини відбувається закономірне чергування періодів переважного освоєння предметно-змістовної сторони діяльності (з розвитком на цій основі мотиваційно-потребної сфери) і періодів оволодіння операційно-технічною стороною діяльності (з формуванням всередині неї інтелектуально-пізнавальних здібностей дітей).

Критерії та показники адаптації дитини до школи.

Розглядаючи адаптацію дитини до школи, дослідники виділяють рівні, механізми і показники адаптації. Так, А. Л. Венгер розглядає адаптованість як систему якостей особистості, умінь і навичок, що забезпечують успішність подальшої життєдіяльності, і виділяє три рівня адаптованості першокласників.

Високий рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи, вимоги, що ствляться, сприймає адекватно, навчальний матеріал сприймає легко, глибоко і повно оволодіває програмним матеріалом, вирішує ускладнені завдання. Старанний, уважно слухає вказівки і пояснення вчителя, виконує доручення без зовнішнього контролю, виявляє великий інтерес до самостійної роботи. Завжди готується до всіх уроків, громадські доручення виконує охоче й сумлінно. Займає в класі сприятливе статусне положення [4, 134].

Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно ставиться до школи, її відвідини не викликають негативних переживань. Розуміє навчальний матеріал, якщо вчитель викладає його детально і наочно, засвоює основний зміст навчальних програм, самостійно вирішує типові навчальні завдання. Зосереджений і уважний при виконанні завдань, доручень, вказівок дорослого, але при його контролі і тоді, коли зайнятий чимось цікавим для себе. Громадські доручення виконує сумлінно, дружить з багатьма однокласниками.

Низький рівень адаптації. Першокласник негативно або індіферентно ставиться до школи, нерідкі скарги на нездоров'я, домінує пригнічений настрій. Спостерігаються порушення дисципліни, пояснюваний учителем матеріал засвоюється фрагментарно, самостійна робота з навчальним матеріалом утруднена, до уроків готується нерегулярно, необхідний постійний контроль, систематичне нагадування і спонукання з боку дорослого. Зберігає працездатність і увагу при подовжених паузах для відпочинку, для розуміння нового і рішення задач за зразком потрібна значна допомога вчителів і батьків. Громадські доручення виконує під контролем, без особливого бажання, близьких друзів не має, знає на ім'я і прізвище лише частину однокласників [4, 138].

З цих описів видно, що основна частка характеристик адаптованого і дезадаптованого школяра відноситься до галузі засвоєння шкільного матеріалу

і виконання шкільних обов'язків.

У дослідженнях Е.М.Александровської для аналізу процесу адаптації молодших школярів використовуються чотири критерії:

- 1) ефективність навчальної діяльності (навчальна активність і засвоєння знань);
- 2) засвоєння шкільних норм поведінки на уроці і зміні;
- 3) успішність соціальних контактів (відносини з дітьми і вчителями);
- 4) емоційне благополуччя.

Важливою особливістю такого підходу є орієнтація на наступний методологічний принцип: відсутність показників адаптації одночасно виступає як наявність показників дезадаптації [3, 130].

Т. В. Дорожевец розширює діапазон критеріїв і показників адаптації дитини до школи, пропонуючи її трикомпонентної модель. Шкільна адаптація здійснюється в трьох сферах. Академічна адаптація характеризує ступінь відповідності поведінки дитини нормам шкільного життя: прийняття вимог вчителя і ритму навчальної діяльності, оволодіння правилами поведінки в класі, ставлення до школи, достатня пізнавальна активність на уроках і т.д. Соціальна адаптація відображає успішність входження дитини в нову соціальну групу у вигляді прийняття дитини однокласниками, достатньої кількості комунікативних зв'язків, вміння вирішувати міжособистісні проблеми і т.д.. Особистісна адаптація характеризує рівень прийняття дитиною самого себе як представника нової соціальної спільноти («Я – школяр») і виражається у вигляді відповідної самооцінки та рівня домагань в шкільній сфері, прагнення до самозміну й ін.

Розглянемо процес і результат адаптації в ще більш широкому аспекті з точки зору перспектив розвитку особистості. Критерієм і умовою успішності адаптації виступає, перш за все, ступінь збереження (як здатність до відновлення) на належному рівні психологічного і фізичного здоров'я.

У психолого-педагогічну літературу поняття психологічного (психічного) здоров'я стало входити порівняно недавно. В даний час є спроби розмежувати психічне та психологічне здоров'я, проте дуже часто показники їх перетинаються, тому провести межу між ними складно.

Існують різні підходи до визначення показників психологічного здоров'я. А. Маслоу, один з яскравих представників гуманістичної психології, писав про дві складові психічного здоров'я. Це, по-перше, прагнення людей бути «всім, чим вони можуть», розвивати весь свій потенціал через «самоактуалізацію», і, по-друге, прагнення до гуманістичних цінностей. Він виділяв такі характеристики «самоактуалізуючих» особистостей:

- реалістичне спокійне сприйняття дійсності (такий, як вона є);
- прийняття себе, інших і природи;
- безпосередність (спонтанність);
- чутливість до проблем, центрированість на проблемі, а не на себе;
- наявність потреби в самоті;
- автономність і незалежність;

- повагу всіх, здатність до близьких стосунків з людьми;
- співчуття і співчуття;
- відсутність схильності до стереотипам в сприйнятті людей і явищ;
- доброзичливе почуття гумору;
- висока креативність;
- духовність, моральні якості [3, 189].

А. Еллі, К. Роджерс, Д. Снігт і А.Комбс доповнюють критерії психологічно здорового, «адекватного» розвитку людини наступними характеристиками: позитивна самооцінка і самоприйняття, інтерес до самого себе, суспільний інтерес, самоконтроль, відкритість для досвіду, емпатія (проникливе розуміння інших), довіра, оптимізм, відкритість переживань і здатність приймати свої почуття і думки за основу для вибору поведінки, рухливість (гнучкість) і сприйнятливність до зовнішніх змін.

Отже, стверджуємо, що специфіка дитини молодшого шкільного віку визначається такими чинниками як: спадковість, стан здоров'я, соціальні зміни, соціальне оточення, організація навчально-виховного процесу закладу освіти та інші. Це вказує на постійну динаміку вікових особливостей розвитку дитини та потребує від науковців подальших досліджень та розробок з урахуванням соціальних змін, потреб та вимог сучасної освіти. Результати цієї роботи повинні опрацьовуватися педагогами, вихователями, психологами, батьками при плануванні навчально-виховної роботи початкової школи та включатися в повсякденну життєдіяльність кожної дитини та класного колективу в цілому.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості. / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2008. – 838 с.
2. Бех І. Д. Ідентифікація у вихованні та розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 2013. - №4. – С. 42 – 49.
- 3 Венгер Л. О. Психологические основы диагностики умственного развития дошкольников /Венгер Л.О. – М., 1969. – 260с.
4. Эльконин Д. Б. Особенности психического развития детей шестилетнего возраста / Д. Б. Эльконин, А. Л. Венгер. – М.: Просвещение, 1988. – 286 с.
5. Коломинский Я. Л. О психологии детей шестилетнего возраста. / Яков Львович Коломинский. – М.: Просвещение, 1988. – 190 с.

Р.О. Добровольська,
асистент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ФАКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ ФУНКЦІЙ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА